

NADACE
TOMÁŠE
BATI®

Výchova k podnikavosti

Jan Antonín Baťa

NADACE
TOMÁŠE
BATI

Vydáno 2022. V roce, kdy si připomínáme
90 let od posledního letu Tomáše Bati
(1876-2022) a 700 let od první písemné
zmínky o městě Zlín (1322-2022).

90 TB
1932-2022

700
zlín.
město
nekonečných
možností

Výchova k podnikavosti

JAN ANTONÍN BAŤA

Projev k sjezdu československých učitelů.

Ve Zlíně 5. 8. 1938.

NADACE
TOMÁŠE
BAŤI

JAN ANTONÍN BAŤA

Výchova k podnikavosti

NADACE TOMÁŠE BAŤI 2022

Vážení pánové!

Vítám vás srdečně do Zlína k vašemu kongresu.

Kdybych nebyl podnikatelem, chtěl bych být učitelem.

Proč?

Protože neznám jiného povolání – kromě svého vlastního – z něhož lze vybudovati tolik, jako z povolání učitele.

Vy, učitelé, máte v rukou to nejvzácnější, co tu na světě jest – mladého člověka.

Když si to vyjádříme v číslech, je ve vašich rukou 1,800.000 dětí z obecných škol a 550.000 dětí z měšťanských škol. Budoucnost republiky, ale také vaše a vašich dětí bude taková, jak tyto děti vychováte.

Každý národ byl v podstatě takový, jací byli jeho učitelé.

Dánsko mělo asi před 90 lety to štěstí, že našlo pořádného učitele. Byl při tom náhodou farářem. Zorganizoval mu zemědělské školy. Ani ne za tři generace stali se z Dánů nejlepší zemědělci světa. Silou svého vzdělání vydobyli ze své od přírody chudí země tolik, že svými šunkami, vejci, máslem a sýrem krmí miliony Angličanů a při tom platí Dánové za jedny z nejpoctivějších a nejkulturnějších lidí na světě.

Ostatně – jak chcete dokázati poctivost a kulturu jinak, nežli ve zboží nebo ve výkonech? Hle práce učitelů!

Švýcarsko našlo učitele, kteří učinili ze švýcarského výchovného systému národní exportní průmysl. Z celé Evropy – ba z celého světa – posílají rodiče své děti do Švýcar nebo také do Anglie, když je chtějí mít vzdělané a vychované dobře. A platí za to dobře. Jsou to obrovské hospodářské hodnoty, jež učitelé oněch zemí dovážejí do svých zemí. Jejich práce vytváří však ještě větší hodnoty mravní, protože člověk si zachová vždycky úctu k lidem i k místu, kde byl vychován.

A náš stát: Československo?

Jeden učitel jej vytvořil a druhý jej řídí.

Masaryk a Beneš. Pořádní učitelé a pořádní chlapi. Jsou příkladem. Ale – dejme si pozor – příkladem – ne monstrancí. V čem příkladem? V tom, co lze vykonati, když učitel pracuje mnoho, tvrdě, odpovědně a tak, jak toho doba vyžaduje.

Čeho vyžaduje naše doba od čs. učitelů?

Náš národ a náš stát jsou právě vystaveny obrovskému tlaku ze severu.

Tuto okolnost si můžeme zastíratí, můžeme jí pohrdati, posmívatí se jí nebo před ní zavíratí oči, ona tu je.

Velký národ německý, o kterém se již před rokem 1914 tvrdilo, že jeho výkonnost je výsledkem práce jeho učitelů, sbírá síly k novému náporu.

Nejbližšími jeho sousedy jsme my. Myslím, že vás bude zajímat, jaké zásady jsou používány při výchově německé mládeže, s níž naše mládež, vámi vychovávaná, vstoupí v zápas. I když to snad nebude zápas zbraněmi, bude to vždycky zápas hospodářský a kulturní, ve kterém jako v každém zápase zvítězí lepší, tj. lépe připravený a vychovaný.

Měl jsem příležitost vyslechnout tyto zásady minulého týdne v Berlíně na Mezinárodním kongresu společnosti pro obchodní a technické vzdělání. Hle, co tam přednášel profesor Arnhold, vedoucí výchovu německé mládeže:

„Musíme docílit postavit člověka do středu dějů a obklopiti jej nejlepšími stroji a nástroji, aparáty a zařízeními, které bude ovládat, jejichž to bude mistrem a pánem.“

„Duchovní síly musíme přivést do práce i té nejprostší: Hrdost, ctižádost, nadšení, rozum i cit, vůli i kázeň. Naopak vymýtiti to, co práci zdržuje a člověka u ní kručí: pocit křivdy, nespokojenost, proletářství, hlad, starosti o budoucnost.“

„Kostely a pomníky, mosty a hrady to je víc nežli železo nebo kámen. To je zhmotněný, v železo nebo kámen proměněný lidský duch.“

„Musíme odbourat z života dnešní společnosti ten hanlivý názor, že práce je trestem. Musíme se tomu opřít, ať si nám to praví bible anebo směrnice politická. Práce není trestem, ona je pozemským vysvobozením z nicoty.

„Je třeba, abychom se o člověka u práce starali, stavěli mu stále před oči žebřík jeho vzestupu, a tak mu pokračováním školením umožnili, aby se vypracoval ve skvělou pracovní osobnost.“

„Musíme mu ukázat, osvětlit, položit pracovní cíle a ukázati cesty práce. Musíme mu ukazovat, jak vypadá celá ta hra sil v podniku a umožniti mu, aby se na ní mohl takto s plným pochopením účastniti.“

Můžete si o těchto názorech myslet co chcete, ale stačí jen krátká cesta Německem, aby ve vás vznikla obava, že se nalézáme v nebezpečí prohry v soutěži s touto zemí, která nasazuje ve výchově toto tempo.

Hlavní složkou výchovy německé mládeže i německého lidu je – práce.

Práce za nejlepších nebo i nejprimitivnějších podmínek.

Ale práce, která mladé i staré učí skutečností života.

Která jim dodává sebevědomí a hrdosti „Herrenfolku“.

Učitel Masaryk strávil většinu svého života tím, že nutil Čechy, aby se dívali pravdě do očí. Byly doby, kdy ho za to vyhazovali z národa.

Nemyslím, že jsme se nyní nějak zvlášť změnili. Kdo sleduje po dlouhá léta naše časopisy, přednášky, veřejné projevy atd., shledává, že jsme se zařídili jenom na přijímání pravd, jež naším uším znějí příjemně. A že jsme ochotni vyhazovat z národa každého, kdo nám přidrží před oči nepříjemnou skutečnost.

Rostoucí Německo je ovšem nepříjemné, ale je. Doléhá na nás takovou silou, jako doléhalo na Čechy v století 14. a 15.

Není to nejvážnější otázka, jak se s nimi vyrovnáme politicky, protože politická forma soužití se najde vždycky, po dobrém či po zlém.

Nejdůležitější otázka je, jak vychovati čs. člověka, aby obstál v soutěži s takovým sousedem, aby byl silnějším.

Opakuji: podle mého mínění jediným skutečným vychovatelem člověka je práce, podnikavá, odpovědná a výkonná práce.

Z potřeby doby tvořily se základy k vyučování a výchově dětí. Musíme tedy pochopiti potřeby dnešní doby a vytvořiti z nich nový základ moderní výchovy. Je třeba učit se z příkladů doby Karla IV.: Najít našemu lidu nové možnosti zaměstnání a obživy.

Karel to dělal révou, drůbežnictvím, stavitelstvím a řemesly, budováním cest v Evropě, organizováním mezinárodního obchodu, soustředěného v Praze.

My dnes, v době strojů, máme možnosti budovat živobytí pro lidi tím, že budeme pronikat hloubi země, do tajů chemie, do organizace průmyslové, do využití přírodního bohatství, větru, vodního spádu, vodní jakosti lázeňstvím, zužitkováním krás naší země mezinárodní turistikou, automobilismem a letectvím, dopravnictvím, telefonem a rádiem.

Ale nic z toho nám nepřijde zadarmo – nic nám nepadne z nebe. Naopak, bude k tomu třeba mnoho úsilí, a to cílevědomého úsilí v duchu buditelů národa v minulém a předminulém století.

Jaký je to duch?

Vyjádril to Neruda:

„Bude-li každý z nás z křemene – bude celý národ z kvádrů.“

Neznám nic lepšího a úspěšnějšího, ale hlavně z ducha a povahy našeho lidu vycházejícího, nežli je tento program.

Naše cesta nikdy nemůže být úspěšná.

Jednotlivci z křemene – národ z kvádrů, jako cesta davů komandovaných shora.

Na dav je nás málo a malý dav je vždycky ušlapán davem větším.

Naše cesta znamená hlavně a zejména tvořiti jednotlivce z křemene, ale tak, aby měli kázeň, která je spojuje v silný celek.

Chléb nejtužeji váže – a já považuji hospodářství za základ všeho.

Nesouhlasím se závěry dnes uplatňovanými, které staví stranickou politiku nad všeobecné zájmy hospodářské, tím, že se říká:

„Co není únosné politicky, to nesmíme hospodářsky dělat.“

Opak je pravdou:

„Co není únosné hospodářsky, to se politicky nesmí dělat.“

Jenom tak se nám mohou vytvořiti ti noví, dnes scházející podnikatelé.

A já v ohledu hospodářském vidím potřebu vychovati nové, lepší podnikatele.

Kdo to je podnikatel?

Je to člověk, který má vrozené, ale i vychované schopnosti jednatí iniciativně, odpovědně a přeměňovatí myšlenky ve skutek.

Řekl jsem, že je to člověk, u něhož jsou tyto schopnosti vrozeny. Mohli byste mi tedy namítnouti, proč nemáme podnikatelů?

Vám, jako učitelům, nemusím široce vykládati, že každou vrozenou schopnost je třeba pěstovatí. Není muzikantů, když není hudební výchovy, ale zejména lásky k hudbě, porozumění pro hudbu a úcta k lidem, kteří se stali v hudbě velikány.

Podobně je tomu s každým druhem umění. Takové činnosti, jež nelze konatí na rozkaz a které se rozvíjejí jen když jsou záměrně pěstovány, v prostředí, které k nim chová lásku a úctu.

A podnikání, věřte, je mnohem více uměním, s veškerou radostí i utrpeními umělecké práce i jejím rizikem.

Tak mi napadá, proč nemáme podnikatelů!

Připomíná mi to ten starý verš ze školních čítanek:

„Nekamenujte proroky, neb pěvci jsou jak ptáci, kdo po nich hodil kamenem, k těm víc se nenavrací!

Vy, učitelé, dostáváte do rukou člověka, v jehož duši a životě dosud poměry nevyryly žádných stop.

Vrozené vlastnosti tohoto člověka leží před vámi jako na dlani.

Prstem mohli byste ukázati ve své třídě chlapce – rozené podnikatele. Nebývají zrovna nejhodnějšími. Ale v očích jim jiskří ochota a nápady. Derou se o to, aby vám mohli posloužiti. Jsou ctižádostiví a žebraví o větší úkoly. Hoří nadšením, když jim vykládáte o příkladech lidí, kteří něco dokázali. Dovedou přeměňovatí nápady ve skutečnost.

Těchto chlapců je vždycky menšina.

Ale oni jsou, jak říká bible kdesí, „solí země“.

A můžeme si opakovatí tu biblickou otázku: „jestliže sůl zmařena bude, čím bude osoleno?“

Myslím, že byste měli na všech školách a na všech vysvědčcích zavéstí nový předmět pro klasifikaci. Tento předmět má název „podnikavost“.

Klasifikujete mravnost, tělocvik, zpěv, vedle množství předmětů naukových.

Nenapadlo vás dosud, že podnikavost je tak vzácná vlastnost, že je třeba soustředití na ni reflektory učitelské pozornosti?

Víte, že nic se v budoucnosti nemůže vypracovatí, na co nesoustředíte svoji pozornost.

Otázka zní: „jak vychovati podnikatele, aby podnikali, aby své schopnosti zužitkovali k nejširšímu obecnému prospěchu“?

Věřte, že na řešení této otázky zápasí dnes celý svět a všechny velké národy – nejrůznějšími cestami.

Nemyslíte, že by mělo býtí ctižádostí československého učitele, aby hledal československou cestu?

Až dosud velká většina našich učitelů vylívala z vany vodu i s děckem. Přijala za prokázané tvrzení, že podnikatel je „lump“ a že podnikání je „ničinnost“ a že tudíž musí býtí odstraněno. Že místo podnikatele má přijít stát nebo strana nebo kolektivum, nebo něco mlhavého, o čem nikdo neví, a nevěděl, co to má býtí.

Dokonce i velmi vzdělaní učitelé se vyjádřili, že podnikat je záležitostí, kterou má vyřizovati výbor.

Situace, v níž jsme, je prostým následkem těchto názorů.

Za největší konjunktury je u nás na 300.000 nezaměstnaných, v zimě dokonce okolo 500.000 nezaměstnaných.

Výdělky pracujících lidí jsou u srovnání se zeměmi s rozšířeným podnikatelstvím mizerné.

Státní příjmy přes obrovské daně zdaleka nestačí na úkoly rostoucího státu. Utápíme se v podprůměrnosti v každém ohledu.

Máme k dispozici jednu z nejkrásnějších zemí na světě. Věnoval jsem léta a miliony na přezkoumání bohatství této země, pokud mi to bylo možné. Vypočetl jsem, že může žít 40,000.000 lidí mnohem lépe, než dnešních 15 milionů.

Napsal jsem o tom celou knihu a posmívají se mi za to – jako fantastovi.

Odkud jsem čerpal tyto své názory?

Kdo mne jím učil?

Moji učitelé!

Tady nezapomenu na starého Hradila.

Na půl rebel, na půl stavitel, ale mnohem větší stavitel, každým coulem chlap, který konal svoji povinnost při výchově kluků vážně.

Celou generaci mužů, kteří dnes vedou náš závod, vychoval tento člověk tak, že dodnes nikdo z nás nezapomněl ani jediné jeho rady. Na prstech by se daly spočítat případy, kdy místo rady lítaly pohlavky. A přece autorita tohoto člověka trvá dodnes v tom, jak nás naučil rozumětí kázni i svobodě.

Jak tento člověk učil dějepisu?

Čerta starého dbal letopočtů – kdy, který král pomordoval poddané jiného krále. Za to nám uměl přiblížití Jana i Karla Lucemburky, Husa i Žižku, Jiříka i Palackého tak, že jsme plakali nebo se smáli, ale vždycky hořeli touhou vydati ze sebe co nejvíce, abychom se přiblížili jejich příkladu.

Čtu čítanky a dějepisy svých dětí a marně tam hledám tohoto ducha.

Ani ty velmi dobré čítanky zlínských škol jej nemají tak, jak jej dodnes vidím před sebou.

Kde je v nich nadšení – ne pro mordýře lidu ale pro živitele lidu, jakým byl Edison, Veverkové, James Watt, Stephenson nebo zakladatelé našeho textilu – Bartoňové?

Co zasejete v dětskou duši, to z ní vyrostete.

Věřím hluboce a pevně v šťastnou budoucnost našeho národa a republiky.

Vidím naši cestu jasně před sebou. Vede dvěma směry: první – bezprostřední – znamená budování státu prostřednictvím veřejné ruky – budování státní jednoty technickými prostředky a zaměstnaností. Jsme jako jedna rodina, žijící v šestipokojovém bytě, v němž není průchodních dveří, aby se členové mohli stýkati.

Silniční a železniční magistrála, dopravní kanály, zachycování vod pomocí přehrad, to je začátek. Sta detailů jsem o tom napsal do své knihy.

Druhá cesta, na niž je rovněž nutno vykročití ihned, je vaše cesta.

Je to výchova podnikatelů. Na uschlém trnu trnky neporostou. Naše lepší budoucnost je v dětech. Ale my jsme a vy všichni jste vůči těmto dětem zodpovědní za jejich budoucnost a za budoucnost republiky.

Vybírejte mezi dětmi podnikatele.

Probouzejte ve všech dětských duších nadšení a odhodlání pro těžký život podnikatelský.

Pěstujte vlastnosti potřebné pro tento život: vynalézavost, vytrvalost, rozvahu a odvalu, obětavost, umění vydržet až do konce, přijmout porážku, ale nedat se porazit, a začít znovu, umění spolupracovat a jednat poctivě.

Budete mít s československými dětmi veliký úspěch.

V naší vlastní práci a výchově, kde jsme se snažili vštěpiti mládeži tyto vlastnosti, zvítězili ti mladí lidé československého původu v konkurenci s příslušníky všech národů světa.

Vy, učitelé, formujete budoucnost našeho státu. Nemáte práva formovati ji bez myšlení, jako nemáte práva formovati ji podle příkazu stranického, politického smyšlení, jako voják nemá práva ohlížet se na stranickou politiku a jako lékař nemá práva léčit podle politiky.

Prosím vás, abyste přemýšleli o těchto otázkách bez politického podezření.

Já znám jen jednu politiku a tou je „dobro a pracovní štěstí našeho lidu“. Příležitost pro každého, aby si největší kus toho svého životního štěstí mohl uchopit, udržet a rozmnožit.

Za první kus štěstí života považují pak děti.

A ony budou takovými, jakými je vychováte.

Já vám věřím, vám mladým.

A vůbec věřím jenom mladým.

A věřím, že se vám podaří vychovat nám ty nynější nejmladší v poctivé, statečné a věrné občany našeho státu, nejen v přísahách a ujišťování, ale v chlaských činech.

My ve Zlíně nevěříme na bohatství peněz, bot, fabrik a drahokamů.

Věříme na bohatství lidských schopností, kázně, píle a věrnosti.

Věříme na bohatství lidského štěstí, jaké je v práci.

Vychovávejte republice muže a ženy, schopné vytvářeti pracovní příležitosti podnikatele.

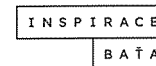
Přeji vám mnoho zdaru ve formování lepšího člověka československého – toho československého podnikatele – věrného živatele našeho nádherného československého lidu.

NADACE
TOMÁŠE
BATI

město
nekonečných
možností

Výchova k podnikavosti

JAN ANTONÍN BAŤA

Grafický návrh BARBARA PIVEČKOVÁ / Obálka BARBARA PIVEČKOVÁ

Předtisková příprava BARBARA PIVEČKOVÁ

Realizační tým GABRIELA KONČITÍKOVÁ / PAVEL VELEV / JAKUB MALOVANÝ

Originální předloha pochází ze soukromé sbírky GABRIELY KONČITÍKOVÉ.

Vydala NADACE TOMÁŠE BATI

Gahurova 292 / 760 01 ZLÍN / Tel.: +420 577 219 083

E-mail: sekretariat@batova-vila.cz / www.nadacetomasebati.cz

Tisk / GRASPO CZ, a.s.

2022

ISBN 978-80-90-75-84-9-0

**NADACE
TOMÁŠE
BATI**

město
nekonečných
možností

ISBN 978-80-90-75-84-9-0

9

788090

758490